

LILITH IN ANCIENT RELIGIOUS MYTHOLOGY AND IN THE BIBLICAL TEXT

Mihai HANDARIC

Associate Professor Dr. "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The female character Lilith is present in Sumerian, Assyrian, Babylonian, Jewish and Arab myths. Her name is mentioned only once in the Old Testament, in Isaiah 34:14. In this article the author seeks to discover how the woman Lilith is perceived in various ancient traditions and in the Judeo-Christian tradition. According to some researchers, the changes in Lilith's portrait in history between 3000 and 2500 BC were due to the changes in society. Starting from the ancient myths about Lilith, it is observed that this mythological being occupies a central place in the demonological tradition of the Jews of the first millennium BC. Influenced by their stay in Babylonian exile in 586 BC, the Jews took information from Babylonian mythology and included it in their traditions. Being in a position of authority, the Jews influenced the change in the positive image of the female character Lilith, who was seen as equal to the male, disobedient. The Jews came to regard Lilith as an evil spirit. The mentioned commentators claim that the formation of the Old Testament was influenced by patriarchal interests, which led to the modification of older archaic myths. Arguments were also made from the Jewish traditions composed after the event of the fall of Jerusalem, 70 AD, more precisely from the Talmud, the Zohar, the Alphabet of Ben Sirah, which develops a dark perspective of the mythical character Lilith. The author concludes that Isaiah uses the name of the character Lilith, taken from ancient mythology to highlight the consequences of divine judgment against the land of Moab, given the negative significance of the character. It means that the information included is secondary to the main message of the prophet. The phrase should be interpreted as a figure of speech, taken from the ancient literature of the time to illustrate the consequences of divine judgment.

Keywords: Lilith, Isaiah 34:14, ancient texts, Talmud, Zohar

Introducere

În această lucrare continuăm analiza făcută într-un articol anterior referitoare la relația dintre textul biblic și alte texte religioase antice, cu scopul de a descoperi modul în care narațiunea din textul biblic se relaționează la teme comune întâlnite în literatura mesopotamiană veche, și care este datată cu mult înaintea compunerii textului biblic. Ne referim în special la textul Vechiului Testament.

De această dată ne vom concentra asupra unui personaj mitic întâlnit în mitologia sumeriană asiriană și akkadiană veche, care este menționat și în textele scrise de mai târziu. Este vorba despre personajul feminin Lilith. Vom discuta despre evoluția imaginii personajului atât în cultura în care a apărut, dar și în alte culturi și civilizații, inclusiv în textul biblic și în literatura iudaică.

Vom fi interesați să descoperim timpul și contextul în care acest personaj a fost inclus în textul biblic dar și mesajul pe care Lilith îl transmite, prin imaginea pe care a dobândit-o în tradițiile vechi mesopotamiene dar și în tradiția iudeo-creștină.

Lilith¹ în textele antice

Pentru început dorim să facem o trecere în revistă a originii personajului în literatura mesopotamiană din Mileniul III î.H. Se pare că prima menționare a numelui Lilith se face în mitologia sumeriană. Tradiția se referă la un demon ce poartă un nume similar *Lillu*, despre care se spune că a fost tatăl lui Ghilgameș.² În scrierea cuneiformă, numele Lilith înseamnă „purător de boli,” „spirit al vântului.” Mitologia respectivă își are originea în Sumer, în textele care vorbesc despre crearea lumii. În scrierile sumeriene și akkadiene numele desemnează un personaj feminin, și anume: este slujitoarea zeiței Inanna. Lilith se ocupa de organizarea ritualurilor orgiastice în templul Inannei. Însă numele Lilith este prezent și în miturile asiriene, babiloniene, evreiești și arabe.

Din punctul de vedere al unor cercetători, imaginea lui Lilith în istorie³ s-a modificat în perioada dintre anul 3000 î.H., și anul 2500 î.H., datorită schimbărilor de orânduire în societatea umană. Se spune că în Sumer, în acea vreme s-a făcut trecerea de la *sistemul matriarhal* (mama ca și conducător al familiei) spre *sistemul patriarhal* (tata ca și lider). Din acest motiv Lilith a ajuns să întruchipeze pentru bărbat tot ce este rău și periculos în domeniul relațiilor dintre bărbați și femei. Ea este numită demon, spirit al aerului, personificând furtunile, vânturile și dezastrelor naturale.

Prin anii 2300 î.H., în Babilon Lilith era numită *Stăpâna animalelor, Femeia Pasăre*. În jurul anilor 2000 î.H., sumerienii au portretizat-o în Epopeea lui Ghilgameș ca femeia pasăre ce s-a cuibărit în coroana Copacului sacru *Hullupu*, din grădina zeiței Inanna.⁴ Din acest motiv coroana copacului nu se dezvoltă. Inanna a cerut ajutor lui Ghilgameș, care a alungat-o pe Lilith din pom, ucigând șarpele de la tulpină și pe Lilith - femeia pasăre din vârful copacului. După aceea Lilith s-a refugiat în pustie, tăind în sălbăticie, și împreună cu puii ei s-au dus în munți. Observăm că tradițiile respective sunt contradictorii dacă ținem cont că cele două zeițe: Inanna și Lilith erau prezentate ca fiind asociate. Însă contradicții de acest fel se întâlnesc des în miturile și legendele antice păgâne, spre deosebire de tradiția biblică unde se ia în considerare coerența narațiunii sacre.

Cele trei ființe din copacul *Hullupu*: pasărea, copacul și șarpele, simbolizau puterea, libertatea și autonomia. Inanna a renunțat la acestea dovedind că se supune regilor solari – susținuți de patriarhatul regilor din acea vreme, din Sumer. Tronul și patul care au fost construite din lemnul copacului, simbolizau autoritatea delegată bărbatului de zeii solari.

1 Ada Langworthy Collie, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Woodstock: Devoted Publishing, (1885), 2016, p. 4.

2 Alexander Heidel, *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1949. Vezi Lillith in *Vampiri in Antichitate*, august 22, 2010, <https://vampiresrealm.wordpress.com/2010/08/22/lilith-in-mitologia-mesopotamiana/> accesat 6 aprilie 2020

3 Enid Dame, Lilly Rivlin, Henny Wenkart, Jason Aronson, editori, *Which Lilith?: Feminist Writers Re-Create the World's First Woman*, Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004, p. XV-XIX.

4 Capitolul: „The Dual Aspect of Lilith” din Siegmund Hurwitz, *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*, Einsiedeln: Daimon Verlag, 2021. Vezi și , <http://azure-nisiba.blogspot.com/2010/04/ipostaze-ale-zeitei-lilith-partea-ii.html> Accesat 10 aprilie 2020.

Miturile despre Lilith au circulat mai apoi în cultura babiloniană, hitită și semitică. În aceste mituri Lilith este prezentată ca un demon feminin, irezistibil, insașiabil, care ucidea copiii⁵ în pântecele femeilor și noii născuți. Se obișnuia ca să se lovească ușor nasul copilului care râdea în somn, pentru ca să o alunge pe Lilith care fermeca copilul.

În mitologia siriană demonii Lilitu vânau copii și femei. Erau asociați cu dezastrele naturale, furtuni, secetă, boală, lei. Trăiau în locuri pustii și izolate. Trăiau împreună cu bufnițe, șerpi, lei, alte animale.

Lilith este asociată cu pasărea furtunii Anzu din miturile sumeriene și babiloniene. Era asociată și cu lei, bufnițe, șerpi, animale asociate totodată și cu demonii Lilitu. De aceea în tradiția Kabbalah Lilith este identificată cu Șarpele din Eden (Genesa 3:1). Lilith preia însușiri din miturile referitoare la zeița Lamashtu. În calitate de fiică a cerului ea avea putere asupra copiilor. Spre deosebire de ceilalți zei, ea provoca rău din propria-i voință. Este asociată cu semnul zodiacal al Scorpionului. Alți demoni asociați cu Lilith au fost Alu și Gallu. În mitologia ebraică numele asociaților ei au fost: Ailo și Gilu, după numele demonilor amintiți.

Unii presupun că ar exista o legătură între Lilith și o zeităte a etruscilor, numită Lenith, care nu avea chip, și care aștepta la poarta Lumii de Dincolo, împreună cu zeițele grecești Hecate și Persephona, având misiunea de a primi sufletele morților. Lilith a fost asemănată cu figuri mitologice importante cum ar fi Regina din Saba sau Regina Elena din Troia.⁶

Lilith în tradiția evreiască târzie

Pornind de la miturile antice despre Lilith, se observă că această ființă mitologică ocupă un loc central în tradiția demonologică a evreilor din primul mileniu î.H. Vom vedea în continuare explicațiile propuse de cercetători în legătură cu această imagine negativă a lui Lilith.

Influențați de șederea lor în exilul Babilonian, din 586 î.H., evreii au preluat informații din mitologia babiloniană și le-au inclus în tradițiile lor.⁷ La jumătatea mileniului II î.H., după ieșirea din Egipt, femeile se închinau Zeiței Fertilității Anath. Acest lucru este demonstrat și de textul Vechiului Testament (vezi 1,2 Regi, 1,2 Cronici, etc.). În aceste culte era permisă promiscuitatea prenuptială. Cercetătorii susțin că bărbații evreii nu au permis acest lucru. Și fiind că erau în poziția de autoritate, societatea evreiască a dus la schimbarea imaginii pozitive a personajului feminin Lilith,

5 Ada Langworthy Collie, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Boston: D Lowthrop & Company, 1885, p. 5-6.

6 „Lilith, Lillity (Hebrew),” în Charles Russell Coulter, Patricia Turner, *Encyclopedia of Ancient Deities*, New York, London: Routledge, Taylor and Francis Group, 2012. Cf., Howard Schwartz, *Lilith's Cave: Jewish Tales of the Supernatural*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1988, p. 22-50. Consultă și „Queen Helen of Troy,” 2012, în

<https://templeillumination.com/m/group/discussion?id=6363372%3ATopic%3A1573303>. Accesat 10 aprilie 2020.

7 Secțiunea: „The Dual Aspect of Lilith” din Siegmund Hurwitz, *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*, Einsiedeln: Daimon Verlag, 2021. Vezi și <http://azure-nisiba.blogspot.com/2010/04/ipostaze-ale-zeitei-lilith-partea-ii.htm>. Accesat 10 aprilie 2020.

care era privită până atunci ca fiind egală cu bărbatul și nesupusă. După acest moment evreii au ajuns să o considere pe Lilith un spirit malefic.

Cercetătorii susțin că evreii au luat măsuri ca să își protejeze succesiunea, prin supunerea femeilor față de bărbați, fiind în interesul familiei și a societății, dar nu neapărat al femeilor. Această perspectivă poate fi contestată dacă ne gândim că mai ales în acele vremuri, femeia era interesată direct de întreținerea și protecția familiei.

Comentatorii amintiți susțin că Vechiului Testament a fost format sub influența intereselor patriarhale, care au dus la modificarea miturilor arhaice mai vechi din Sumer, Asiria și Babilon, unde inițial Lilith avea o imagine pozitivă. Portretul ei s-ar fi modificat pentru ca să se împiedice încurajarea independenței femeii, punând în pericol perpetuarea rasei evreiești.

Această ipoteză aduce ca argumente tradițiile evreiești compuse după evenimentul Dărâmării Ierusalimului, 70 d.H., Talmudul, Zoharul, Alfabetul lui Ben Sirah, care dezvoltă o perspectivă întunecată a personajului mitic Lilith, așa cum vom vedea în continuare.

Zoharul

Zoharul este considerată cea mai importantă colecție comentarii asupra Cărților lui Moise, de tip Midraș, realizată de reprezentanții mișcării Kaballa. Acest comentariu a fost compus prin anii 1200 d.H., de către Rabinul Moses de Leon, din Spania. Se afirmă că mișcarea își are originile în anii 70 d.H, odată cu Rabinul Simeon bar Yohai. În această colecție, numele Lilith este menționat de 27 de ori, și indirect de vreo 29 de ori. Această colecție preia ca adevărate principalele descrieri ale personajului, combinând tradiția oficială a Vechiului Testament despre creație cu mitul Lilith. Se afirmă că în timp ce Adam reflecta lumina lui Dumnezeu, Lilith creată în același timp reflecta lumina lui Lucifer (Shamael).⁸

În Talmud⁹ se spune că nu Eva ar fi fost prima soție a lui Adam, ci Lilith, o femeie mândră, care nu a fost creată din coasta lui Adam. Ea nu a acceptat să se supună lui Adam.

În tradiția evreiască Zohar¹⁰ se afirmă că Dumnezeu a creat doi luminători: Soarele și Luna care străluceau la fel de mult. Luna ar fi dorit să se unească cu Soarele și să răspândească aceeași lumină. Însă au apărut dispute între cele două astre. Dumnezeu a susținut Soarele, și din acest motiv, Luna a ajuns să viețuiască la umbra Soarelui. Tradiția susține că Lilith s-a născut din moartea luminii Lunii.

⁸ Mark Biggs, *The Case for Lilith: 23 Biblical Evidences Identifying the Serpent as Adam's First Wife*, Samson Books, 2010, p. 111.

⁹ Ada Langworthy Collie, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Woodstock: Devoted Publishing, (1885), 2016, p. 1-4. Vezi și *Știința Mister 4*, din <https://stiinta-mister.ro/eva-nu-ar-fi-fost-prima-femeie-de-pe-pamant-ci-lilith/> Accesat 6 aprilie 2020.

¹⁰ Enid Dame, Lilly Rivlin, Henny Wenkart, Jason Aronson, editori, *Which Lilith?: Feminist Writers Re-Create the World's First Woman*, Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004, p. XV-XIX. Vezi și „Zohar: And the Darkness Was Called Lilith” din *Sepher ha Zohar*, de Simeon ben Jochai, din 02 April 2012, <https://gnosticteachings.org/scriptures/jewish/sepher-ha-zohar/3052-zohar-and-the-darkness-was-called-lilith.html>. Accesat 10 aprilie 2020.

Interpretarea aceasta are în spate ipoteza luptei dintre cele două sexe. De aceea se susține că cele două relatări ale creației universului, reprezintă două sisteme de organizare a societății: unul care acordă egalitate celor două sexe: bărbat și femeie, și altul care evidențiază întâietatea bărbatului. Astfel că în Genesa 1 avem prima narațiune a Creației, în care Dumnezeu a creat Cerurile și Pământul. Cei care susțin abordarea feministă susțin că în Genesa avem de a face cu o mitologie mai veche care afirmă că universul a luat naștere din polarizarea cerului și pământului, reprezentate de Zeu și de Zeiță.

Prima narațiune a creației ar susține că bărbatul și femeia au fost creați în același timp (Gen 1:26-28). Însă despre a doua narațiune a creației, din Genesa 2, se afirmă că este o tradiție veche pervertită de sistemul patriarhal. Aici citim că întâi a fost creat bărbatul și apoi femeia (Genesa 2:18-24).

Datorită formării cultului monoteist - patriarhal, în mozaism s-a eliminat rolul Zeiței în creație, rămânând doar Zeul. Acest lucru s-a datorat temerii bărbaților legată de amenințarea la adresa autorității și a perpetuării speciei.

După cum observăm, analogiile dintre narațiunile biblice ale creației și miturile antice mai vechi din Sumer, Babilon, etc, sunt ipoteze interpretative speculative, care depășesc cadrul tradiției oficiale a textului biblic, sfidând concepția de autoritate normativă a textului biblic.

Alfabetul lui Ben Sirah

Vom merge mai departe să vorbim despre o altă tradiție iudaică târzie, întâlnită în „The Fifth Alphabet: Lilith,” din *Alfabetul lui Ben Sirah*, scris în perioada secolelor VII-X d.H. În această tradiție se afirmă că Adam a fost creat odată cu Lilith, din aceeași țărână.¹¹ Au fost așezați în Eden unde au dat nume lucrurilor. Însă pentru că Lilith a insistat pentru egalitate între cei doi, s-a ajuns la neînțelegeri. Adam pretindea că este superior lui Lilith. Văzând că Adam nu cedează, la un moment dat Lilith a rostit numele secret al Demiurgului, și a reușit să zboare, făcându-se nevăzută.

La insistențele lui Adam, Dumnezeu a trimis trei îngeri ca să o aducă înapoi în Eden. Au găsit-o pe malul Mării Roșii, într-un loc populat cu demoni. Acolo se unise cu demonii și a născut mulți copii. A fost amenințată că dacă nu se va întoarce, îi vor fi uciși 100 de copii în fiecare zi. Cu toate acestea nu a acceptat. Din acest motiv a hotărât să ucidă băieți nou-născuți în a opta zi de la nașterea lor și fete până în a douăsprezecea zi. Dar a jurat că nu se va atinge de copiii care vor purta o amuletă cu numele celor trei îngeri care au venit după ea.

Datorită refuzului ei de a se reîntoarce, Dumnezeu a creat o nouă femeie, pe Eva, din coasta lui Adam. Ea va fi supusă bărbatului. Astfel că Lilith rămâne simbolul femeii eliberate care l-a părăsit pe bărbatul care îi cerea să se supună autorității lui. Se speculează că din acest motiv a fost înlăturată, din Genesa, narațiunea creației care

---

11 Howard Schwartz, *Lilith's Cave: Jewish Tales of the Supernatural*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1988, p. 6-7. Consultă și *The Alphabet of Ben Sira*, http://media1.razorplanet.com/share/512494-7837/siteDocs/The_Alphabet_of_Jesus_Ben_Sira.pdf. Accesat 10 aprilie 2020.

includea și participarea Zeiței, așa cum o vedem în mitologia antică sumeriană și babiloniană.

În tradiția Kabbala¹² se afirmă că Lilith a fost fiica unui demon care i-a fost dăruită lui Adam înaintea Evei. Ea ar fi fost mama lui Cain. Datorită certurilor permanente cu soțul ei, la un moment dat Lilith l-ar fi părăsit pe Adam.

Teologi ortodocși semnaleză aceste interpretări care depășesc cadrul textului canonic. Arhimandridul Irineu Ion Dogaru menționează episodul referitor la Lilith.¹³ El amintește faptul că tradiția evreiască târzie susține că prima femeie creată a fost Lilith. Ea a fost făcută ca și Adam din țărână. Însă la un moment dat l-a părăsit pe Adam, și s-a retras la Marea Roșie unde a devenit soția diavolului și a născut 100 de demoni.

Lilith în Biblie

Așa cum deja am amintit, personajul feminin Lilith este menționat doar o singură dată în Biblie, în Isa 34:14, cu referire la pedeapsa pe care o va trimite Dumnezeu împotriva dușmanilor poporului Său. Nu toate traducerile Scripturii transliterează numele ei. Unele folosesc expresii echivalente.

Dumitru Cornilescu traduce: „Fiarele din pustie se vor întâlni acolo cu cîinii sălbatici, și țapii păroși se vor chema unii pe alții. Acolo își va avea locuința *năluca nopții*, și își va găsi un loc de odihnă.” La fel și traducerea ortodoxă *ROB* folosește ca expresie echivalentă: „năluci ce umblă noaptea.”

De asemenea, o mare parte a traducerilor englezești folosesc un echivalent pentru cuvântul original *Lilith*. *Versiunea King James (KJV)* traduce cuvântul prin „the screech owl (bufnița țipătoare).” La fel versiunea *NET* traduce termenul amintit prin: „nocturnal animals.” și *Versiunea New International (NIV)* folosește tot o expresie echivalentă: „the night creatures.”

Dar există versiuni care traduc cuvântul, sau cel puțin îl transliterează din originul ebraic. *Versiunea Noua Traducere Românească (NTR)* traduce termenul prin „animalul de noapte”. Însă explică într-o notă de subsol: „(Ebr.: *lilit*. Cu referire la animal de noapte care locuiește în locuri pustii).” *Versiunea engleză NRSV* traduce: „there too Lilith shall repose”. La fel și *NRS* „Lilith shall repose.”

Ce spun comentarii biblici?

Vom vedea în continuare poziția comentatorilor biblici cu referire la interpretarea cuvântului Lilith din Isaia. Explicând versetul din Isaia 34:14, Calvin observă că marea majoritate a comentatorilor până în secolul XVI, susțineau că profetul s-ar referi la o

¹² „Kabbala: Lilith's Origins,” din <http://jewishchristianlit.com/Topics/Lilith/origin.html>. Accesat 10 aprilie 2020.

¹³ Consulta *Știința Mister 4*, din <https://stiinta-mister.ro/eva-nu-ar-fi-fost-prima-femeie-de-pe-pamant-ci-lilith/>. Accesat 6 aprilie 2020.

vrăjitoare sau la spiriduși – animale cu înfățișare umană. El spune că nu putem ști dacă Isaia s-a referit la aceste duhuri rele sau la fantome.¹⁴

Dictionarul World Study (WSD) susține că liyiyt (subst.fem.) se referă la o creatură a nopții. Comentariul New American Standard Bible (NASB) interpretează termenul ca referindu-se la un monstru al nopții („night monster”). Concordanța NASEC – (New American Standard Exhaustive Concordance) spune că Lilith este o femeie demon a nopții („a female night-demon: - night monster.” Lexiconul Brown-Driver and Briggs (*BDB*) spune același lucru. Cuvântul se referă la un demon al nopții care vânează în locurile pustii ale Edomului.¹⁵

NET – Commentay susține că ar fi vorba despre un animal de pradă. Numele poartă ideea de noapte לילה în ebraică. Observă că unii consideră că Lilith ar fi o femeie demon a nopții, făcând legătura cu textele akkadiene, unde cuvântul desemnează un demon. Mai târziu și în legendele iudaice Lilith este identificată cu un demon.¹⁶ Reținem că doar mai târziu teologii evrei au identificat-o pe Lilith cu femeia demon, ca în textele vechi sumeriene și caldeene.

Comentariul Keil & Delitzsch (*K&D Commentay the OT*), observă că în Isaia 34:13-15, profetul acuză Edomul ca fiind dușman al poporului lui Yahweh. Țara lui va rămâne pustie și acolo se va cuibări și Lilith creatura nopții, o femeie demon din mitologie. Producea rău în special copiilor, exact ca ființele malefice din poveștile nemuritoare.¹⁷

Comentariul *Jamieson Fausset and Brown Commentay* spune că ar fi vorba despre o bufniță care țipă. Însă observă că în superstițiile iudaice se face referire la o femeie îmbrăcată elegant care fură noaptea copii. Jamieson adaugă faptul că textul din Isaia nu susține existența reală a acestor figuri superstițioase, ci doar compară locul pedepsit de Dumnezeu cu un loc mitologic în care bântuie asemenea ființe.¹⁸

Putem spune că Isaia folosește o imagine preluată din mitologia păgână pentru a scoate în evidență consecințele judecății divine împotriva țării Moabului. Mai ales dacă ținem seama că este singurul loc din Scriptură unde se folosește numele Lilith. Nici un alt text biblic nu mai vorbește de asemenea ființe. Înseamnă că informația introdusă este secundară mesajului pe care intenționează să îl comunice profetul în textul biblic.

14 Calvin comentează: „Though we cannot absolutely determine whether the Prophet means witches, or goblins, or satyrs and fauns, yet it is universally agreed that these words denote animals which have the shape of men.” *Calvin Commentaries – Beta Commentaries – Version* www.e-sword.com

15 „*Lilith*, name of a female goddess known as a night demon who haunts the desolate places of Edom” *BDB*

16 „The precise meaning of לילית is unclear, though in this context the word certainly refers to some type of wild animal or bird. The word appears to be related to לילה, "night"... Some interpret it as the name of a female night demon, on the basis of an apparent Akkadian cognate used as the name of a demon. Later Jewish legends also identified Lilith as a demon.”

17 “And the palaces of Edom break out into thorns, nettles and thistles in its castles; and it becomes the abode of wild dogs, ... yea, Liiliith dwells there, and finds rest for itself... Līlīth (Syr. and Zab. lelitho), lit., the creature of the night, was a female demon (shēdāh) of the popular mythology; according to the legends, it was a malicious fairy that was especially hurtful to children, like some of the fairies of our own fairy tales.” Keil, Carl & Franz Delitzsch, *Commentary on the Old Testament*, Hendricksen, 1996.

18 „screech owl — rather, “the night specter”; in *Jewish superstition a female, elegantly dressed, that carried off children by night*. The text does not assert the existence of such objects of superstition, but describes the place as one which superstition would people with such beings.”

Expresia trebuie privită ca o figură de stil, preluată din lumea păgână a vremii pentru a ilustra o stare trăită de edomiți care s-au făcut vinovați înaintea lui Dumnezeu.

A fost textul Vechiului Testament modelat după miturile antice păgâne?

O seamă de cercetători interpretează textele ținând cont de evoluția lor în timp. Ei pleacă de la ideea că religiile lumii, ca orice aspect al vieții pe pământ, evoluează de la forme simple către forme complexe, inspirându-se în mare parte din sursele mai vechi. Se presupune că acest lucru s-a întâmplat și în cazul religiei Mozaice, pe care o avem descrisă în textul Vechiului Testament. Ar însemna că textul biblic preia informații din literatura antică sumeriană care este mai veche, și de ce nu și din narațiunile sumeriene, asiriene, babiloniene, etc., care includ și personajul mitic Lilith.

Deși trebuie să acordăm atenție metodei istorice de interpretare a religiei mozaice și creștine, vom afirma că această abordare nu reprezintă criteriul fundamental de explicare a formării textului sacru al Vechiului Testament.

Religia mozaică pleacă din start cu presupuziția că textul biblic a fost revelat în mod supranatural. Se recunoaște de asemenea că înregistrarea textului biblic presupune și participarea omului – a autorilor biblici, la consemnarea lui. Este importantă de asemenea înțelegerea contextului istoric în care textul a fost formulat, pentru a înțelege mesajul său.

Însă trebuie să recunoaștem că în textele mai târzii ale iudaismului dar și ale creștinismului, au apărut variante alternative la interpretarea tradiției oficiale. Așa s-au născut tradițiile de mai târziu din Israel: Zohar, Kaballa, etc.

Formarea Vechiului Testament din perspectiva criticii *Istoria religiei*

După cum aminteam, o mare parte a teologilor creștini au adoptat ipoteza evoluționistă și în ce privește compoziția textului biblic, ignorând conceptul de revelație susținut de text. Din punctul unora de vedere, ar trebui să înlocuim ideea de revelație cu cea de religie. Însă religia limitează mesajul textului sacru la autorul uman. Îi vom aminti aici pe doi din principalii reprezentanți ai abordării pur istorice a textului biblic: Johan Solomo Semler și studentul lui Siegmund Jakob Baumgarten.¹⁹

Vom prezenta perspectiva celor care susțin că textul Vechiului Testament a fost modelat după textele mai vechi din mitologia sumeriană, akkadiană, babiloniană, etc., respectându-se strict metoda istorică critică de interpretare a textului sacru. Dacă facem referire la câteva narațiuni din mitologia antică referitoare la descrierea Divinității și la crearea omului, vom constata că cei ce adoptă metoda criticii istoriei religiilor, folosesc

---

¹⁹ Siegmund Jakob Baumgarten studentul lui Johan Solomo Semler despre interpretarea pur istorică a textului biblic. În „Siegmund Jakob Baumgarten,” <https://www.britannica.com/biography/Johann-Salomo-Semler#ref30531>. Accesat 21.02.2021. Vezi de asemenea Ariel Mayse, „The Voices of Moses: Theologies of Revelation in an Early Hasidic Circle,” în *Harvard Theological Review*, Volume 112, Issue 1, January 2019, pp. 101 – 125. Carl Immanuel Nitzsch, *System of Christian Doctrine*, Edinburgh: T&T Clark, 1844, p. 5-91. În ultima carte avem o discuție amplă despre relația dintre religie și revelație din perspectivă iluministă.

din start modele hermeneutice de evaluare care încearcă să explice evoluția acelor narațiuni în timp. Este vorba despre modele istorice, filosofice, sociologice, politice, etc., care limitează textul la experiența umană. Ne vom referi la un caz particular de abordare sociologică a textului, și anume: trecerea de la sistemul matriarhal de organizare a comunității umane spre sistemul patriarhal.

Pentru că am abordat poziția personajului mitologic Lilith în relație cu bărbatul, dorim să facem referire la subiectul nostru, din perspectiva sistemelor sociale de organizare a societății umane în istorie. Cercetătorii susțin că inițial, în preistorie, sistemul de organizare a fost matriarhal, genealogia era calculată pe linie maternală. Cititorul poate observa corelarea pe care interpreții încearcă să o facă între tradiției antice referitoare la Lilith și schimbarea de orânduire socială de-a lungul istoriei umanității. Observăm că ei folosesc o metodă sociologică de interpretare a textelor antice pentru a trage concluzii referitoare la motivele schimbării de imagine a femeii mitice Lilith. Forma de organizare comunitară era ginta, și matriarhatul local. Se presupune că femeia avea rolul conducător în societate.²⁰ Se consideră că în acea perioadă timpurie din istoria omenirii - a paleoliticului și neoliticului exista o relație de egalitate între bărbat și femeie. Abia la sfârșitul neoliticului, asistăm la tranziția de la matriarhat la patriarhat. În epoca bronzului societatea umană a înlocuit matriarhatul cu patriarhatul. În prezent această teorie legată de existența matriarhatului în Comuna primitivă este respinsă de cercetători.²¹ Din start trebuie să spunem că ipoteza susținută mai jos este pusă sub semnul întrebării.

Normativitatea în textul biblic și textele mitologice antice

Ca să plasăm importanța temei abordate de noi, referitoare la personajul mitologic Lilith menționat atât în literatura antică mesopotamiană cât și în textul Vechiului Testament, vom face referire în continuare la hermeneutică.

Cei care susțin o hermeneutică specială în interpretarea textului biblic aduc o serie de argumente pe care dorim să le prezentăm în cele ce urmează. Cei care consideră că textul biblic trebuie să aibă în vedere și dimensiunea revelațională a mesajului, vorbesc despre prioritatea textului biblic în materie de credință, spre deosebire de textele antice mesopotamiene, chiar dacă mai vechi, care nu solicită o angajare etică a cititorului.

Pe baza evaluării vom prezenta perspectiva celor care contestă abordarea pur istorică, când vorbim despre relația dintre textul Scripturii și literatura antică la care am făcut referire, și care include în discuție și evaluarea personajului feminin Lilith analizat în lucrarea noastră. Vom căuta să vedem cum explică acești interpreți temele comune și acceptate ca fiind corecte, pe care le întâlnim atât în religiile orientului apropiat cât și în religia mozaică și creștină.

²⁰ Vezi *Micul Dicționar Academic*, ed., a II-a, 2010.

²¹ Consultă articolele publicate în volumul editat de Michael Jones, USA Mihaela Frunza, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Edited by S.C.I.R.I. & S.A.C.R.I. ISSN: 1583-0039, 2001. Vezi și *Encyclopaedia Britannica*, „Matriarchy - SOCIAL SYSTEM, WRITTEN BY: The Editors of Encyclopaedia Britannica,” <https://www.britannica.com/topic/matriarchy>. Accesat 10 aprilie 2020.

Reprezentanții așa numitei hermeneutici speciale sunt deschiși pentru studierea textelor antice exterioare și chiar mai vechi, pentru a descoperi informații referitoare la temele comune abordate. Pe de altă parte, ignoră importanța narațiunilor amintite, atunci când informațiile din mitologia mesopotamiană intră în contradicție cu etica prezentă în textul biblic, chiar dacă pretinde a completa anumite goluri, sau a explica mai în detaliu diferite pasaje biblice.

Aspecte legate de istoricitatea evenimentelor prezentate de autorii biblici

Trebuie să recunoaștem că în literatura sumeriană, mesopotamiană, akkadiană din mileniul III î.H., oferă informații mult mai vechi, din perspectiva surselor scrise decât autorii textului biblic, cu referire la relația omului cu divinitatea. Informațiile de această natură se pierd în negura vremii. Sursele la care am făcut și noi referire demonstrează că experiența sacralului a rămas imprimată în memoria omului, de la începuturi, în texte sumeriene, akkadiene, babiloniene, egiptene, grecești, și chiar în tradițiile folclorice ale strămoșilor noștri.

Însă dacă luăm ca exemplu, tema Căderii omului, acest eveniment dramatic este susținut de textul biblic. Există informații nenumărate în acest sens și în textele antice amintite. Însă informațiile din textele antice mesopotamiene dar nu numai, nu prezintă o variantă unificată a temei amintite, ci există o diversitate foarte mare între narațiunile sumeriene, mesopotamiene, egiptene, etc. Nu există un consens nici în ce privește descrierea așteptărilor divine față de om în literatura antică analizată de noi. Vom observa libertatea morală de care dau dovadă zeii dar și oamenii în religiile care au aceste texte.

Pe de altă parte, textul biblic a reușit o unificare a eticii și teologiei pe care o promovează comunitatea Iudeo-Creștină. Textul descrie un Dumnezeu moral care a emis legi morale pentru om în vederea menținerii unei relații corespunzătoare. Norma morală pentru om este dată în textul biblic chiar de exemplul pe care ni-l oferă Divinitatea. Cartea Exod ne vorbește despre revelarea de sine a lui Dumnezeu sub numele de Yahweh (Exod 6:3). Teologul francez Bottero spune că Moise poate fi considerat fondatorul Monoteismului. Despre originile monoteismului am discutat în articolele mele: "Moses and the Origins of Monotheism", și articolul "Israel and Monotheism," publicate în volumul *The Proceedings of the International Conference Literature, Literature, Discours and the Power of Multicultural Dialogue (LDMD – 5)*.²²

Un element important în religia creștină are de a face cu acceptarea mesajului textului biblic.

---

22 Vezi Jean Bottero, Marc-Alain Ouaknin și Joseph Moingt, *Cea mai frumoasă istorie a lui Dumnezeu*, Colecția „Demonul Teoriei”, trad. Luminița Brăileanu, București: Art, 2008. (Le plus belle histoire de Dieu, Editions du Seuil, 1997), p. 29. Vezi și articolele mele în Mihai Handaric "Moses and the Origins of Monotheism", p. 121-129, published in *The Proceedings of the International Conference Literature, Literature, Discours and the Power of Multicultural Dialogue, Section: History, Political Sciences and International Relations, (LDMD - 5)*, The Alpha Institute for Multicultural Studies: Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, și articolul "Israel and Monotheism", p. 130-139, published in *The Proceedings of the International Conference Literature... (LDMD – 5)*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017.

Biblia susține că primirea mesajului divin autentic se face prin credință. Credința e calea de cunoaștere adevărată a lui Dumnezeu (Evrei 11:1-6). Autorul epistolei definește credința și avertizează în legătură cu obligativitatea credinței.

Și credința este o încredere neclintită în lucrurile nădăjduite, o puternică încredințare despre lucrurile cari nu se văd. Pentru că prin aceasta, cei din vechime au căpătat o bună mărturie. Prin credință pricepem că lumea a fost făcută prin Cuvântul lui Dumnezeu... Și fără credință este cu neputință să fim plăcuți Lui! Căci cine se apropie de Dumnezeu, trebuie să creadă că El este, și că răsplătește pe cei ce-l caută (Evrei 11:1-6).

Comunitatea de credință în spațiul iudeo-creștin este preocupată în a evalua autenticitatea informațiilor comunicate în textul biblic, vis-a-vis de imaginea Divinității și relația credinciosului cu Dumnezeu. Din pasajul de mai sus am observat că pentru creștinism credința religioasă a fost modelată în istorie prin oameni, care au devenit modele de urmat (Abel, Ehon, Noe, Avraam, Iacov, etc), al căror comportament etic se cere a fi urmat.

Filosoful Soren Kierkegaard scrie o carte despre Avraam, care este considerat Cavalerul credinței, pentru că a fost gata să asculte de porunca divină fără să comenteze voința lui Yahweh (Gen 22).²³ Atașamentul personajelor narațiunii biblice îi recomandă ca modele atât în ce privește descrierea Divinității cât și prezentarea așteptărilor Lui pentru om.

În Noul Testament, în narațiunea înălțării, Hristos îi conștientizează pe apostoli de faptul că misiunea lor este de a fi martori ai Săi în societatea umană. „Voi veți primi o putere, când Se va pogorî Duhul Sfânt peste voi, și-Mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudea, în Samaria, și pînă la marginile pămîntului” (Fapte 1:8). Creștinismul privește la autorii textului sacru și la personajele din text prin lentila credibilității.

Dimensiunea revelatorie a textului biblic

În final vrem să arătăm că textul oficial al tradiției iudeo-creștine se deosebește de textele antice religioase și datorită accentului pus pe dimensiunea revelatorie a lui. De aceea menționarea numelui Lilith în Isaia 34:14 se face doar cu scopul de a stimula imaginația cititorului care are în cultura sa generală imaginea negativă pe care o oferă mitul Lilith. De aceea autorul biblic se folosește de această legendă pentru a accentua pustiirea de care va avea parte Moabul.

Lilith din literatura sumeriană, babiloniană, akkadiană, etc., are în spate o tradiție diferită de tradiția creștină. De aceea speculațiile cu referire la lecții practice pentru societatea umană vor rămâne în domeniul social și cultural.

Textul biblic susține că istoria omului este împletită cu Divinitatea. Acest lucru este evident și în textele antice sumeriene, asiriene, babiloniene, egiptene, etc. Însă specific textului biblic este pretenția narațiunii la istoricitate. Narațiunile Genesei se cer a fi interpretate literal, în sensul că Divinitatea trăia într-o relație apropiată cu primii

²³ Soren Kierkegaard, *Fear and Trembling*, 1843, traducător L.M.Hollander.

oameni (Gen 3:9). De-a lungul istoriei s-a arătat mai multor credincioși: patriarhilor din Genesa, lui Moise și întregului popor Israel.

Una din narațiunile fundamentale în tradiția iudeo-creștină se referă la experiența rugului aprins care informează cititorul că Moise a experimentat arătarea lui Yahweh.

Moise păștea turma socrului său Ietro, preotul Madianului. Odată a mînat turma pînă dincolo de pustie, și a ajuns la muntele lui Dumnezeu, la Horeb. Îngerul Domnului i s'a arătat într'o flacăra de foc, care ieșea din mijlocul unui rug. Moise s'a uitat; și iată că rugul era tot un foc, și rugul nu se mistuia deloc. Moise a zis: „Am să mă întorc să văd ce este această vedenie minunată, și pentru ce nu se mistuie rugul.” Domnul a văzut că el se întoarce să vadă; și Dumnezeu l-a chemat din mijlocul rugului, și a zis: „Moise! Moise!” El a răspuns: „Iată-mă!” Dumnezeu a zis: „Nu te apropia de locul acesta; scoate-ți încălțămintele din picioare, căci locul pe care calci este un pămînt sfînt.” Și a adăugat: „Eu sînt Dumnezeu tatălui tău, Dumnezeu lui Avraam, Dumnezeu lui Isaac și Dumnezeu lui Iacov.” Moise și-a ascuns fața, căci se temea să privească pe Dumnezeu (Exod 3:1-6).

Din pasajul citat mai sus observăm că cititorul este chemat să interpreteze narațiunea ca realitate istorică, iar informațiile pe care aceasta le conține ca avînd caracter didactic.

Textul Torei – Cele cinci cărți ale lui Moise, înregistrează faptul că la scurtă vreme după aceea, Yahweh s-a manifestat în același loc – la Muntele Sinai - întregului popor Israel (Exod 19-20). Moise a cerut poporului să se pregătească în mod deosebit pentru teofanie. În vederea întîmpinării lui Yahweh, Israel primește informații care vizau comportamentul moral, dar și respectarea unor ritualuri.

Putem observa preocuparea autorului pentru a reda cu fidelitate traseul urmărit de Israel după ieșirea din Egipt, dar și importanța conformării poporului cu cerințele impuse de Divinitate. Cartea Exod ne informează în legătură cu aceste aspecte. Putem vedea insistența textului biblic referitoare la detaliile despre dialogul petrecut, despre modul în care se va desfășura vizita lui Yahweh.

În luna a treia după ieșirea lor din țara Egiptului, copiii lui Israel au ajuns în ziua aceea în pustia Sinai. După ce au plecat de la Refidim, au ajuns în pustia Sinai, și au tăbărît în pustie. Israel a tăbărît acolo, în fața muntelui. Moise s'a suit la Dumnezeu. Si Domnul l-a chemat de pe munte, zicînd: „Așa să vorbești casei lui Iacov, și să spui copiilor lui Israel: „Ați văzut ce am făcut Egiptului, și cum v'am purtat pe aripi de vultur și v'am adus aici la Mine. Acum, dacă veți asculta glasul meu, și dacă veți păzi legămîntul Meu, veți fi ai Mei dintre toate popoarele, căci tot pămîntul este al Meu; Îmi veți fi o împărăție de preoți și un neam sfînt. Acestea sînt cuvintele pe cari le vei spune copiilor lui Israel” .... Și Domnul a zis lui Moise: „Iată, voi veni la tine într-un nor gros, pentruca să audă poporul cînd îți voi vorbi, și să aibă totdeauna încredere în tine.” Moise a spus Domnului cuvintele poporului. Și Domnul a zis lui Moise: „Du-te la popor, sfințește-i azi și mîne, și pune-i să-și spele hainele. Să fie gata pentru a treia zi; căci a treia zi Domnul Se va pogori, în fața întregului popor, pe muntele Sinai (Exod 19:1-6,9-11).

În același context, Dumnezeu rostește Cele zece porunci, care au reprezentat baza încheierii legământului cu Israel. Este vorba de legi morale, de care Yahweh a condiționată menținerea legământului cu poporul.

Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte, și a zis: „Eu sînt Domnul, Dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine. Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor cari sînt sus în ceruri, sau jos pe pămînt, sau în apele mai de jos de cît pămîntul. Să nu te închini înaintea lor, și să nu le slujești; căci Eu, Domnul, Dumnezeul tău, sînt un Dumnezeu gelos, care pedepesc nelegiuirea părinților în copii pînă la al treilea și la al patrulea neam al celor ce Mă urăsc, și Mă îndur pînă la al miilea neam de cei ce Mă iubesc și păzesc poruncile Mele...(Exod 20:1-6 etc).

Autorul cărții Exod prezintă și informații despre prezența și comportamentul martorilor prezenți la eveniment. Este prezentată reacția evreilor și cererea lor ca să nu le mai vorbească Yahweh, pentru prezența Lui a inspirat groază.

Tot poporul auzea tunetele și sunetul trâmbiței și vedea flăcările muntelui, care fumea. La priveliștea aceasta, poporul tremura, și stătea în depărtare. Ei au zis lui Moise: „Vorbește-ne tu însuși, și te vom asculta: dar să nu ne mai vorbească Dumnezeu, ca să nu murim.” Moise a zis poporului: „Nu vă spăimîntați; căci Dumnezeu a venit tocmai ca să vă pună la încercare, și ca să aveți frica Lui înaintea ochilor voștri, pentru ca să nu păcătuiți.” (Exod 20:18-20).

Cartea Exod, dar și celelalte cărți din Vechiul și Noul Testamnet insistă asupra detaliului referitor la înregistrarea poruncilor. Textul afirmă că Yahweh a scris aceste porunci cu Însăși Mîna Lui (Exod 34:1-7,28-35). „Domnul a zis lui Moise: „Taie două table de piatră ca cele dintîi, și Eu voi scrie pe ele cuvintele cari erau pe tablele dintîi pe cari le-ai sfărîmat... Moise a tăiat două table de piatră ca și cele dintîi; s'a sculat dis de dimineață, și s'a suit pe muntele Sinai, după cum îi poruncise Domnul; și a luat în mîină cele două table de piatră. Domnul S'a pogorît într'un nor, a stătut acolo lîngă el, și a rostit Numele Domnului” (Exod 34:1-5).

De asemenea textul biblic pune un accent deosebit pe descrierea caracterului Divinității. Citim că Moise a cerut ca Yahweh să I se reveleze. Moise a avut parte de teofanie. Se explică în detaliu experiența. „Și Domnul a trecut pe dinaintea lui, și a strigat: „Domnul, Dumnezeu este un Dumnezeu plin de îndurare și milostiv, încet la mînie, plin de bunătate și credincioșie, care Își ține dragostea pînă în mii de neamuri de oameni, iartă fărădelegea, răzvrătirea și păcatul, dar nu socotește pe cel vinovat drept nevinovat, și pedepsește fărădelegea părinților în copii și în copiii copiilor lor pînă la al treilea și al patrulea neam” (Exod 34:6-7)

În textul biblic, Divinitatea se descoperă pe Sine ca avînd un anumit comportament moral: iertător dar și drept, care cere socoteală omului de comportamentul nelegiuit. Aceste condiții morale nu sunt prezente în scrierile antice la care facem referire. Textele antice analizate nu fac din morală o prioritate. Cel puțin nu insistă asupra însușirii unei eticii specifice și a unei imagini care să corespundă cu

tradiția religioasă oficială. Zeii se comportă de multe ori imoral și capricios în relațiile dintre ei și în relațiile cu oamenii. Pretind uneori oamenilor să săvârșească fapte imorale.

Monoteismul prezentat de Moise în scrierile sale și de autorii biblici, accentul pus pe dimensiunea morală în relație cu Divinitatea, pe conformarea față de tradiția oficială a comunității, deosebesc textul biblic de textele antice religioase amintite în lucrarea noastră.

Personajul mitologic Lilith frecvent întâlnit în literatura sumeriană, babiloniană, akkadiană, dar chiar și în literatura clasică greacă este prezentat ca având în spate o tradiție diferită de tradiția creștină. De aceea colcluziile la care au ajuns interpreții scot în evidență lecții despre evoluția societății umane. Lilith este privită ca un model arhetipal pentru apărarea egalității între sexe, a luptei pentru libertate, a curajului de a fi tu însuși. Însă toate aceste învățături se bazează pe o narațiune care nu are pretenția la istoricitate, cum este cazul textului biblic.

Concluzie

În această lucrare am continuat investigația referitoare la relația dintre textul biblic și alte texte religioase antice, începută într-un articol anterior. Am căutat să descoperim modul în care textul biblic se relaționează la temele comune întâlnite și în literatura mesopotamiană veche.

De această dată ne-am concentrat asupra unui personaj mitic întâlnit în mitologia sumeriană asiriană și akkadiană veche, și anume: Lilith. Am trecut în revistă evoluția imaginii personajului în istoria literaturii antice, inclusiv în textul biblic și în literatura iudaică.

Am aflat perioada istorică și contextul în care acest personaj a fost inclus în textul biblic dar și mesajul pe care Lilith îl transmite, sub influența imaginii negative dobândită în tradițiile vechi mesopotamiene dar și în tradiția iudeo-creștină.

După anumiți cercetători, imaginea lui Lilith în istorie s-a modificat în prima jumătate a mileniului III î.H., datorită schimbărilor de orânduire în societatea umană: trecerea de la *sistemul matriarhal* spre *sistemul patriarhal*. Din acest motiv Lilith a ajuns să întruchipeze pentru bărbat tot ce este rău și periculos în domeniul relațiilor dintre bărbați și femei. Lilith ocupă un loc central în tradiția demonologică a evreilor din primul mileniu î.H. Influențați de Exilul Babilonian, din 586 î.H, evreii au preluat informații din mitologia babiloniană și le-au inclus în tradițiile lor.

Cercetătorii susțin că bărbații evreii fiind că erau în poziția de autoritate au schimbat imaginea pozitivă a personajului feminin Lilith, care era inițial privită ca fiind egală cu bărbatul și nesupusă. După acest moment evreii au ajuns să o considere pe Lilith un spirit malefic. Această ipoteză este susținută de tradițiile evreiești compuse după dărâmarea Ierusalimului, din 70 d.H., și anume: Talmudul, Zoharul, Alfabetul lui Ben Sirah. În Talmud se spune că nu Eva ar fi fost prima soție a lui Adam, ci Lilith, o femeie mândră, care nu a fost creată din coasta lui Adam. Ea nu a acceptat să se supună lui Adam. Cu referire la narațiunile creației din Genesa 1 și 2, apariția cultului monoteist

- patriarhal, a dus la eliminarea rolului Zeiței în creație, ca în narațiunile antice mesopotamiene.

Însă analogiile interpretative dintre narațiunile biblice ale creației și miturile antice mai vechi din Sumer, Babilon, etc, sunt ipoteze speculative, care depășesc cadrul tradiției oficiale a textului biblic, sfidând concepția de autoritate normativă a textului biblic.

Lilith este menționată doar o singură dată în Biblie, în Isaia 34:14, cu referire la pedeapsa pe care o va trimite Dumnezeu împotriva dușmanilor poporului Său. Nu toate traducerile Scripturii transliterează numele ei în Isaia 34:14. Unele folosesc expresii echivalente. *Cornilescu* folosește expresia „*năluca nopții*,” la fel și traducerea ortodoxă *ROB*. Însă există versiuni care traduc cuvântul, sau cel puțin îl transliterează din originul ebraic. Versiunea *Noua Traducere Românească (NTR)* traduce termenul prin „animalul de noapte”. Însă explică într-o notă de subsol: (Ebr.: *lilit*) Versiunea engleză *NRSV* traduce: „there too Lilith shall repose”. La fel și *NRS* „Lilith shall repose.”

Am afirmat că Isaia folosește o imagine preluată din mitologia păgână pentru a scoate în evidență consecințele judecării divine împotriva țării Moabului. Reținem faptul că este singurul loc din Scriptură unde se folosește numele Lilith. Înseamnă că informația introdusă este secundară mesajului pe care intenționează să îl comunice profetul. Cuvântul a fost introdus pentru a sugera starea dezolantă trăită de edomiți care vor fi pedepsiți, pentru că s-au făcut vinovați înaintea lui Yahweh.

Interpretarea lui Lilith în Isaia ar trebui privită în lumina heremeneuticii speciale, care consideră că textul biblic trebuie să aibă în vedere și dimensiunea revelațională. Textul biblic pretinde întâietate în materie de credință, spre deosebire de textele antice mesopotamiene, chiar dacă mai vechi, care nu solicită o angajare etică a cititorului. Reprezentantii hermeneuticii speciale sunt deschiși pentru studierea textelor antice exterioare, pentru a descoperi informații referitoare la temele comune abordate. Pe de altă parte, ocolesc informațiile din mitologia mesopotamiană care intră în contradicție cu etica sau imaginea Divinității prezentă în textul biblic.

Menționarea numelui Lilith în Isaia 34:14 se face doar cu scopul de a stimula imaginația cititorului care are în cultura sa generală imaginea negativă pe care o oferă mitul Lilith. Autorul biblic se folosește de această legendă pentru a accentua pustiirea de care va avea parte Moabul.

Lilith din literatura sumeriană, babiloniană, akkadiană, are în spate o tradiție diferită de tradiția creștină. De aceea speculațiile cu referire la lecții practice pentru societatea umană vor rămâne în domeniul social și cultural. Textele antice analizate nu fac din morală o prioritate. Zeii se comportă de multe ori imoral și capricios în relațiile dintre ei și în relațiile cu oamenii. Pretind uneori oamenilor să săvârșească fapte imorale. Monoteismul prezentat de Moise în scrierile sale, pune accentul pe dimensiunea morală în relație cu Divinitatea, pe conformarea cu tradiția oficială a comunității.

Am ajuns la concluzia că pentru o categorie de interpreți, mitul Lilith scoate în evidență lecții despre evoluția culturală, socială a comunității umane. Lilith este văzută ca un model arhetipal al luptei pentru egalitatea dintre sexe, pentru libertate și curajul

de a fi tu însuși. Textele antice mesopotamiene reprezintă o narațiune care nu are pretenția la istoricitate, cum este cazul textului biblic. De aceea ele sunt privite în mod diferit.

Bibliografie

Collie, Ada Langworthy, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Woodstock: Devoted Publishing, (1885), 2016.

Biggs, Mark, *The Case for Lilith: 23 Biblical Evidences Identifying the Serpent as Adam's First Wife*, Samson Books, 2010.

Bottero, Jean, Marc-Alain Ouaknin și Joseph Moingt, *Cea mai frumoasă istorie a lui Dumnezeu*, Colecția „Demonul Teoriei”, trad. Luminița Brăileanu, București: Art, 2008. (Le plus belle histoire de Dieu, Editions du Seuil, 1997).

Calvin, Jean, *Calvin Commentaries – Betta Commentaries – Version* www.e-sword.com

Coulter, Charles Russell, Patricia Turner, *Encyclopedia of Ancient Deities*, New York, London: Routledge, Taylor and Francis Group, 2012.

Dame, Enid, Lilly Rivlin, Henny Wenkart, Jason Aronson, editori, *Which Lilith?: Feminist Writers Re-Create the World's First Woman*, Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004.

Handaric, Mihai, “Moses and the Origins of Monotheism”, p. 121-129, published in *The Proceedings of the International Conference Literature, Literature, Discours and the Power of Multicultural Dialogue, Section: History, Political Sciences and International Relations, (LDMD - 5)*, The Alpha Institute for Multicultural Studies: Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017.

Handaric, Mihai, “Israel and Monotheism”, p. 130-139, published in *The Proceedings of the International Conference Literature (LDMD - 5)*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017.

Heidel, Alexander, *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1949.

Hurwitz, Siegmund, *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*, Einsiedeln: Daimon Verlag, 2021.

Jones, Michael, Mihaela Frunza, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Edited by S.C.I.R.I. & S.A.C.R.I. ISSN: 1583-0039, 2001.

Keil, Carl & Franz Delitzsch, *Commentary on the Old Testament*, Hendricksen, 1996.

Kierkegaard, Soren, *Fear and Trembling*, traducător L.M.Hollander, 1843.

Mayse, Ariel, „The Voices of Moses: Theologies of Revelation in an Early Hasidic Circle,” în *Harvard Theological Review*, Volume 112, Issue 1, January 2019, pp. 101 – 125.

Micul Dicționar Academic, ed., a II-a, 2010.

Nitzsch, Carl Immanuel, *System of Christian Doctrine*, Edinburgh: T&T Clark, 1844.

Schwartz, Howard, *Lilith's Cave: Jewish Tales of the Supernatural*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1988.

Surse online:

The Alphabet of Ben Sira, http://media1.razorplanet.com/share/512494-7837/siteDocs/The_Alphabet_of_Jesus_Ben_Sira.pdf. Accesat 10 aprilie 2020.

Encyclopaedia Britannica, „Matriarchy - SOCIAL SYSTEM, WRITTEN BY: The Editors of Encyclopaedia Britannica,” <https://www.britannica.com/topic/matriarchy>. Accesat 10 aprilie 2020.

„Siegmund Jakob Baumgarten,”

<https://www.britannica.com/biography/Johann-Salomo-Semler#ref30531>,
Accesat 21.02.2021.

„Ipostaze ale zeitei Lilith,” în <http://azure-nisiba.blogspot.com/2010/04/ipostaze-ale-zeitei-lilith-partea-ii.html> Accesat 10 aprilie 2020.

„Kabbala: Lilith's Origins,” din <http://jewishchristianlit.com/Topics/Lilith/origin.html>. Accesat 10 aprilie 2020.

Lilith in *Vampiri in Antichitate*, august 22, 2010,

<https://vampiresrealm.wordpress.com/2010/08/22/lilith-in-mitologia-mesopotamiana/>
accesat 6 aprilie 2020

„Queen Helen of Troy,” în

<https://templeilluminaus.com/m/group/discussion?id=6363372%3ATopic%3A1573303>.

Accesat 10 aprilie 2020.

Stiinta Mister 4, din <https://stiinta-mister.ro/eva-nu-ar-fi-fost-prima-femeie-de-pe-pamant-ci-lilith/> Accesat 6 aprilie 2020.

„Zohar: And the Darkness Was Called Lilith” din *Sepher ha Zohar*, de Simeon ben Jochai, din 02 April 2012, <https://gnosticteachings.org/scriptures/jewish/sepher-ha-zohar/3052-zohar-and-the-darkness-was-called-lilith.html>. Accesat 10 aprilie 2020.